

## הרב דוד הלוי הורביץ

ראש ישיבה וחבר הכולל

### בענין לאו שבכללות\*

ע"י שו"ע חו"מ סי' ל"ד סעי' א' ברמ"א, וז"ל: עבר עבירה שאין בה מלקות (ר"ל אע"פ שהאיסור שעבר עליו הוא איסור דאורייתא) פסול מדרבנן. וע"י באורים ותומים [שם] להג' ר' יונתן אייבשיץ זצ"ל, שהעובר על לאו הניתן לאזהרת מיתת ב"ד, אעפ"י שאינו מקבל מלקות, עכ"פ נפסל לעדות. דהא דאין בו מלקות הוא משום חומר איסורו, וכך לאו הניתק לעשה, דהא איכא מלקות בביטלו ולא ביטלו. וע"י נתיבות המשפט, ביאורים סק"א, שג"כ ס"ל כן.

המוכח מדבריהם, שאין סוגים השונים של לאו שאין בו מלקות זהים. יש סוג (וכגון לאו שאין בו מעשה) של „לאו קלישתא“, וממילא, אין העובר עליו נפסל לעדות. מאידך גיסא, יש סוג (כגון לאו הניתן לאזהרת מיתת ב"ד) של לאו חמור, כמו שאר לאוים שיש בהן מלקות, או אפילו יותר חמור מהם, ורק ההלכה היא שפטורים ממלקות, וממילא שפיר נפסל העובר עליו לעדות!.

(\* הערה למאמרו של מו"ר הרב צבי שכטר שליט"א לעיל, עמ' 118.)

1. הר' ר' מרדכי וויליג שליט"א העיר לי שעצם דברי התומים (והנתיבות) צריכים עיון מטעם אחר, דהלא התומים סווג את לאו הניתק לעשה כלאו שאע"ג שאין בו מלקות פסול לעדות. (דהא איכא מלקות בביטלו ולא ביטלו), ר"ל דמצד חומרת הלאו, שוה לאו הניתק לעשה לכל לאו שמקבלים עליו מלקות. אכן דבר זה לכאורה נסתר מהגמ' ביומא (לו). ר' עקיבא אומר אין עולה באה אלא על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה [וע' הנוסח בתוספתא דמס' מנחות, פ"י (במהדורת צוקרמנדל עמ' 528)], „על מה עולה מכפרת על מצות עשה ועל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה“ [וגם ר' יוסי הגלילי בר פלוגתא דר' עקיבא (שם לו:)] ס"ל שלא הניתק לעשה עקרונית פחותה מלאו שאינו ניתק לעשה. והנראה כזה כעת, דשיטת רש"י בסוגיא דקיימו ולא קיימו ביטלו ולא ביטלו (מכות טו). היא דלמד"א ביטלו ולא ביטלו כל עוד שלא ביטל אדם את העשה, עדיין לא „נגמר“ הלאו (ע"י בריטב"א בסוף מס' חולין, וע' באוצר מפרשי התלמוד למס' מכות, עמ' תרנ"ז שכמה אחרונים הבינו רש"י כך, ודלא כבעל הקהילות יעקב (הגרי"י קניבסקי זצ"ל), ח"ד ס"ח. לפי"ז יל"פ שבלאו הניתק לעשה, אין פטור האדם ממלקות לא משום שהלאו במדרגה פחותה, אלא משום ה„היכי תמצא“ שעדיין לא נגמר הלאו. נוגם לבעלי התוס' שס"ל שבלאו הניתק לעשה העשה מבטל למפרע את הלאו, יל"פ שאין הלאו במדרגה פחותה בפ"ע]. וע' פ' חסדי דוד על תוספתא מנחות פ"י (פי

ולפי דברי התומים והנתיבות, יש לחקור בהעובר על לאו שבכללות, האם נפסל לעדות או לא. ונראה דתלוי הדבר בהמחלוקת בין התוס' והרמב"ן שהציג מו"ר הרב שכטר שליט"א. לפי הרמב"ן - אין לאו שבכללות לאו יותר קל מלאו שיש בו מלקות, אלא הלכה היא, דאע"פ שלאו חמור הוא, היות ומתפצל הפסוק לכמה שמות שאינם כלולים בחדא מחתא, אין העובר על לאו שבכללות לוקה, אך שפיר יתכן שפסול לעדות. משא"כ לפי דברי התוס' בסנהדרין סג. יל"פ שהיות ואינו מוגדר כלאו המפורש בקרא אינו חמור כלאו דחסימא, וכמו כן אינו נפסל לעדות.

ועי' בס' מרגליות הים לסנהדרין סג. אות כ' בשם ס' תבואת יקב, שע"פ התומים והנתיבות הנ"ל הסיק שאין העובר על לאו שבכללות נפסל לעדות, כי הא דאין לוקין משום קלות האיסור הוא. אמנם לענ"ד זהו רק לשיטת התוס' וכנ"ל, ולא לפי הרמב"ן.

ולעצם סברת התומים והנתיבות, ע' בקובץ שיעורים לר' אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד, ח"ב ס' ל"ה, שהביא בשם שו"ת מהר"ם ב"ר ברוך סי' תתק"ך שעל פסול לעדות [לעומת שיטת האור זרוע למס' ב"ק פ"א ס' יט, ואכמ"ל]. והסביר ר' אלחנן זצ"ל דק"ו הוא מלאו שיש בו מלקות ללאו שיש בו כרת. חזינן מהא דאין חיוב מלקות סבת הפסול, אלא סימן לחומרת האיסור, וחומרת האיסור דוקא סבת הפסול. אשר על כן שפיר ניתן לחלק בין סוגים שונים של פטורים מחיוב מלקות.

ולבסוף, הנני מציג את דברי מרן הגאון הרב יוסף דוב הלוי סולוביצקי שליט"א (ישלח לו ה' מהרה רפו"ש), כאשר נשא את שיעוריו על מס' שבת, חודש אלול שנת תשכ"ב לפ"ק, בענין אסורי שבת ושמות מוחלקין (מתוך הרשימות של הרב שכטר) היות ושייכים לענין הנ"ל.

תוס' שבת עג: ד"ה משום זורע. ב' דעות יש בתוס' אם צריך להתרות אתולדה משום אב (ר"ל ולא סגי בהתראה משום התולדה גופא) או לא. אבל

הנקרא תוספת קדושה), שפי' שאדם מביא עולה על לאו הניתק לעשה דוקא במקרה שעדיין יכול לקיים אח"כ את העשה, אך אם כבר ביטל את העשה, תו לא מהניא ליה עולה. ולפי כ"ז אין הגמ' ביזמא - דמיירי בהיכי תמצא שעדיין לא ביטל את העשה - עומדת בסתירה לעיקרון שלאו הניתק לעשה באותה המדרגה של כל לאו שיש בו מלקות (ודו"ק).

משמע מלשון התוס' דעכ"פ התראה מפורטת בעינן, שיאמרו לו ,,אל תשמר", ולא סגי באומרים לו ,,אל תחלל את השבת". אכן מהרמב"ם (שבת א, ב) משמע דסגי בהתראה כללית: ,,אל תחלל את השבת". ולא בעינן פירוט כלל. ונל"פ בפלוגתא זו דתליא בספק גדול במלאכת שבת, אם איסור הוא שלא לחלל את השבת, ויש לחילול שבת ל"ט דרכים ואופנים, או דילמא שזריעה חרישה קצירה וכו' הם מעשי אסור בפ"ע דלצד הא' סגי בהתראה כללית, משא"כ להצד הב' דבעינן תמיד התראה מחמת האיסור והאיסור הוי זריעה וכו'. עי' תוס' סנהדרין (סג.) שהקשה אמאי לוקה המחלל יו"ט, הא הוי איסור מלאכה לאו שבכללות (ר"ל, לשון אחד ונוסח אחד בתורה שבכתב, בעד כמה עניני איסור בתורה שבעל פה. חלב חם וחלב קר וחלב בהמה וחלב חיה וכו' כולם ענין א': חלב, ופשיטא דבאוכל דם א"צ להתרות משום דם סוס, או דם תרנגולת או דם פרה וכדומה. דסוס פרה ותרנגולת אינם חלק מן האיסור, ומה"ט לא הוה איסור דם או חלב לאו שבכללות). ותי' התוס' דהתם כאלו כל איסור ואיסור מפורט בפ"ע אף בתורה שבכתב, דכתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו, דמשמע חרישה, זריעה וכו'. ומבוארת דעתם דס"ל דכל אחת מהמלאכות חשובה כאיסור מיוחד בפ"ע, וכן נראה מדאסרה תורה הבערה בלאו מיוחד והוצאה בלאו מיוחד (עי' תוס' ריש מס' שבת ד"ה פשוט). ונשאר לפי"ז רק ל"ז מלאכות באיסור לא תעשה כל מלאכה. וא"כ פשיטא דזורע ומבעיר, למשל, הוו אסורים נפרדים, וא"כ ניתן להאמר שאף כל ל"ז המלאכות הכלולים בלאו אחד נמי מהווים איסורים מיוחדים ולא רק דוגמאות ודרכים לאיסור חלול שבת.

אך עי' רמב"ם במנין המצוות בכותרת של הל' שבת, שכלל כל הל"ט מלאכות בלאו אחד והשתמש בפסוק ,,לא תבערו" כמקור לאיסור לענוש בשבת (פכ"ד ה"ז), והוצאה לא מנה ללאו מיוחד. ונראה דס"ל להרמב"ם שכל הל"ט מלאכות הם שם אחד, ורק אופנים ודרכים שונים לאיסור חילול שבת, דרק איסור אחד יש, ותוס' והר"מ אזלי' לשיטתם. וספק התוס' בהתראה משום אב אפ"ל הוה בזה, אם נניח דבעינן התראה מפורטת, דחרישה הויא שם האיסור, ולא רק ההיכי תמצא לאיסור חילול שבת, א"כ יש להתספק כמה איסורים יש בלאו דשבת. די"ל מצד אחד דיש רק ל"ט שמות איסורים כמנין האבות. וי"ל דכל פעולה, אפילו התולדה, הויא אסור בפ"ע ולא שהאיסור הויא זריעה, וזומר או משקה זרעים נכלל בו ונכנס תחתיו ובסוגו, אלא שמשקה זרעים אסור מחמת עצמו. וזה הויא הספק בתוס' אם דוקא האבות הם האיסורים והתולדות הם רק היכי תמצא ודוגמאות לאבות, [ולפי"ז בעינן התראה דוקא בשם האב]. או דלמא, שאף התולדות הם שמות האיסור, דהתראה תמיד בעינן בשם האיסור, ולא סגי בהתראה משום הדוגמא.

אבל אפילו נניח שכל תולדה הוא אסור בפ"ע ובתורת עצמה, מ"מ פשיטא להו להתוס' שאם התרה משום האב, דודאי מהניא ההתראה, דאף שבלשון ההתראה הזכיר האב, מ"מ חלות ההתראה היא על התולדה, דכל אב כולל באמירתו (בלע"ז Semantically) את תולדותיו. ועי' בסוף תד"ה משום זורע, ובתוס' ריש ב"ק (ב. ד"ה ולר' אליעזר) שהקשה על הגמ' למה לא חילקו בין אב לתולדה לענין התראה בתורת עצמו. ותי' דאף דמהניא התראה משום האב, סגי באל תשמר ע"ש. וצ"ע דאכתי תקשי להו, דאב בעי דוקא התראה מחמת עצמו, ותולדה, מהניא לה התראה אף משום דבר אחר, דהיינו משום האב. אך ע"פ הנ"ל ניחא, דאף במציאות יש חילוק הזה, מכל מקום אין נ"מ על פי הלכה, דעל פי דין לא מהניא התראה אלא משום התולדה לאותה דעה שבתוס' שכל תולדה הוי שם בפ"ע, ובמתרה משום אב יש חלות התראה משום התולדה, וכנ"ל.